

Bethlehemkerk - Morgenster – Regenboogkerk
Zondag 16 augustus 2020
Derde dienst in een serie over de brief aan de Filippenzen
‘De gezindheid van Jezus’

Eerste schriftlezing: Jesaja 45: 20-23

Tweede lezing: Filippenzen 1: 27 – 2: 18

‘Alexamenos aanbidt zijn God’.
Oudst bekende afbeelding van de gekruisigde Jezus: een spottende graffiti.

Overweging

Met Paulus heb ik iets, dat kan ik niet ontkennen. Maar ik geef toe: in zijn brieven staat een en ander dat moeilijk te begrijpen is. Dat is trouwens een citaat uit het Nieuwe Testament zelf [1]. Al toen waren er mensen die moeite hadden met zijn argumentatieve stijl. Maar daar staat heel veel tegenover. Zijn brieven staan midden in de toenmalige cultuur, waarschijnlijk een erfenis van zijn opgroeien in Tarsus. Paulus is echt in gesprek met zijn eigen tijd. En we vinden bij Paulus een passie waar we zelf wel wat meer van zouden kunnen gebruiken.

Hij had een missie die hij met hartstocht najoeg: iedereen mag meedoen! Ook mensen die niet van oorsprong Joods zijn. Als je lang genoeg doorredeneert hebben wij ons kerkzijn hier in de Lage Landen te danken aan de apostel Paulus. Aan hem is het te danken dat de deuren open werden gegooid. Met een boodschap van universaliteit is Paulus ooit in Filippi terecht gekomen. Dat was een Romeinse kolonie. Na de veldslag bij die stad in 42 v.C. had Octavianus, de latere Augustus, er land geschonken aan Romeinse veteranen. Het was een echt Romeinse stad geworden met alles er op en er aan. Een stad ook waar als vanzelfsprekend de keizercultus gepraktiseerd werd. Op die manier toonden de burgers hun

dankbaarheid voor de *Pax Romana*. Op die manier werd er eenheid geschapen in dat enorme rijk rondom de Middellandse Zee.

Maar was dat ook het publiek van Paulus? Er bestaan commentaren op de brief waarbij je de indruk krijgt dat die huisgemeente uit de eerder genoemde Romeinse veteranen bestond. Dat is een misverstand, Toen Paulus er aankwam waren de voornaamste burgers kleinkinderen of zelfs achterkleinkinderen van die veteranen. Paulus' gemeente zal bestaan hebben niet uit Latijn sprekende burgers van voorname komaf maar uit Griekssprekende mensen die hun brood verdienden als middenstander of slaaf, met een enkele geslaagde burger als uitzondering, zoals de zakenvrouw Lydia de purperverkoopster die in het boek Handelingen wordt genoemd [2].

Maar de dominante cultuur in Filippi was Latijns; vrijwel alle inscripties in Filippi zijn in die taal gesteld. In deze Romeinse ambiance zal de verering van de Keizer vanzelfsprekend zijn geweest. Vermoedelijk ligt daar een pijnpunt dat Paulus direct tackelt in het begin van ons tekstgedeelte van vanmorgen, waar hij spreekt over 'tegenstanders'. Goed voor te stellen is dat er door buitenstaanders kritische vragen zijn gesteld over de nieuwe groep volgelingen van Jezus. Wat zijn jullie eigenlijk? Zijn jullie wel loyaal aan de staat? En goed voor te stellen is dat de kleine gemeente niet goed weet hoe te reageren. Ga je je aanpassen? Ga je de confrontatie aan? Het is niet eenvoudig om een antwoord te vinden op deze vragen. Paulus geeft daarover een hint als hij zegt dat ze zich samen in dezelfde strijd bevinden; hij in de gevangenis, zij in die Romeinse kolonie.

In onze westerse samenleving anno 2020 hebben wij als kerk er grote moeite mee om ons in ons doen en laten te onderscheiden van onze omgeving. Een flink deel van de crisis van de kerk heeft daarmee te maken: waarin zijn we anders? Is er wel iets onderscheidends? Als ik mij niet vergis hebben we te maken met pendelbewegingen, en kun je vandaag de dag gemakkelijker zeggen dat de kerk toch iets eigens heeft. Al was het alleen maar het gebed voor anderen. Maar misschien is er nog wel meer...?

De brieven van de apostel Paulus kunnen ons daarbij helpen. Onbekommerd spreken ze een taal die anders is, en onbekommerd worden we opgeroepen om anders te zijn. Paulus is de laatste twintig jaar bezig een comeback te maken, niet alleen in de theologie waar iemand als Tom Wright de gave heeft om leven en gedachtengoed van Paulus op een aansprekende manier te verwoorden [3].

Verbazingwekkend genoeg is Paulus ook bezig om een comeback te maken onder denkers en filosofen. Die lezen zijn brieven en zijn onder de indruk van het universalisme van Paulus. Nergens zijn wij mensen zo fundamenteel gelijk als kinderen van één Vader en als broers en zussen van één Heiland en als dragers van één Geest als bij Paulus. Dat gaat dieper dan welke verklaring van de rechten van de mens ook [4].

De kerk wordt gevormd door mensen die zich in verbondenheid met een wereldwijde oecumene geroepen weten om vorm te geven aan die Godgegeven wereldwijde eenheid, met de drieslag *geloof, hoop en liefde*. De kerk waar dan ook, klein of groot, vormt een *politiek lichaam*. Tot hen zegt Paulus: 'Wees in je politiek waardig aan de goede boodschap van Christus'. Zo kun je hoofdstuk 1 vers 27 vertalen. Terwijl de Romeinse magistraten van de kolonie Filippi trots waren op alles wat ze bereikt hadden verwijst Paulus naar de persoon van Christus als de norm van hun leven, hun politiek bezig zijn. Tegenover het verhaal van Rome en de keizer en de *pax Romana* en al het geweld dat nodig was om die gewapende vrede te handhaven zet Paulus een ander verhaal, een andere *story*, en vraagt hij van de Filippenzen een

andere *mindset*. Tegenover alle trots, tegenover alle competitie zet Paulus een ander verhaal. Hij doet hierbij een klemmende oproep tot eensgezindheid, zo uitgebreid dat het eigenlijk niet anders kan of er zijn meerdere kampen ontstaan in die huisgemeente. Sommigen zijn daarbij trots op zichzelf, op waar zij voor staan. Misschien is dat wel vergelijkbaar met ons kerkzijn in grote tijden van veranderingen. Zowel vernieuwers als conservatieven kunnen zó overtuigd zijn van hun eigen gelijk dat ze de ander niet meer serieus nemen. Daartegenover noemt Paulus dan een deugd die in de oren van de toenmalige Grieken belachelijk moet hebben geklonken: hij doet een oproep tot *bescheidenheid of nederigheid*. Want in de toenmalige cultuur was bescheidenheid geen deugd maar een tekortkoming. Die oproep tot bescheidenheid voert Paulus direct naar grote theologische diepten. Waarom zouden we bescheidenheid oefenen? En hoe zou je dat moeten doen dan? Ware bescheidenheid is veel meer dan een ander beter achten dan jezelf. Het is veel praktischer: het is daadwerkelijk iets voor een ander doen door die ander boven je eigen belang te zetten.

Iemand heeft ons dat voorgedaan. Iemand is die weg al eens eerder gegaan. Iemand heeft dat tot het eind volgehouden en dat is hoe God in ons midden aan het licht wil komen. Die iemand heeft een naam: Jezus. En deze heeft een naam gekregen die elke naam te boven gaat: Hij is kurios, Heer. Hij heeft die naam niet gekregen omdat hij ruim tachtig jaar eerder die veldslag bij Filippi had gewonnen, niet omdat hij zijn wil doorzet met macht en geweld, maar omdat hij precies het andere heeft gedaan: zichzelf vernederen, gehoorzaam zijn tot de dood – en dan laat Paulus er veelbetekenend op volgen: tot de dood aan het kruis.

Iedereen in zijn gehoor wist hoe verschrikkelijk en vernederend die vorm van executie was, een dood bedoeld voor het uitschot van de natie. De Romeinse soldaten die die spottende graffiti maakten in hun wachtlokaal wisten dat ook. Je moet wel gek zijn wil je iemand aanbidden die zo'n vernederende dood heeft ondergaan. Dat is de dwaasheid waarmee het Christendom begonnen is.

Paulus tekent die weg hier in een hymnisch aandoend gedeelte. Er is enorm veel discussie over deze tekst: neemt Paulus een bestaande hymne over of heeft hij zelf geschreven? Het voert te ver om daar diep op in te gaan, daar is het leerhuis voor. Het is genoeg om te zeggen dat Paulus hier een gedachtegang gebruikt die we ook in de evangeliën vinden: van neergang en opgang. Degene die eerst aan ons gelijk is geworden als mens onder ons, in gehoorzaamheid tot aan de dood aan het kruis, is dezelfde die verhoogd is. Paulus schetst hier Jezus als voorbeeld. Als wij onszelf betrappen op trots gedrag dan voeren deze woorden ons terug en worden we gestimuleerd om anders te handelen. Maar met deze woorden steekt Paulus ook nog een laag dieper in. Als Jezus, Zoon van God, kurios, zo onder ons is geweest en zo in gehoorzaamheid gehandeld heeft, dan zegt dat iets, nee ook alles over hoe we ons God mogen denken. Alle almachtsfantasieën die wij koesteren over God lopen hier stuk. Het is in zwakheid dat hier macht openbaar wordt. Hij die verworpen, vernederd is wordt verhoogd. Het is in dwaasheid dat de wijsheid van God te vinden is. De weg van Jezus, zijn uiterste gehoorzaamheid, zijn vriendendienst aan ons brengt leven. Als we zo op weg durven te gaan, zo zegt Paulus, dan zullen we schitteren als sterren aan de hemel. Dit is de weg die de echte vreugde brengt. We worden zo uitgenodigd om de weg van Jezus, van vernedering en verhoging, op onszelf te betrekken. We worden getroost met de wetenschap dat God begint met hen die laag zijn, met hen die vernedering moeten ondergaan, met hen die bespot worden. In een mens in ons midden werd Gods glorie, zijn luister openbaar.

Christelijk geloven is met de tekst van vandaag eigenlijk op een heel simpele noemer

te brengen: degene die door mensen op de meest vernederende wijze mogelijk ter dood is gebracht – die belijden wij als Heer. Zij weg heeft de toekomst. Dat gaat door, tot op de dag van vandaag. Het principe van dit alles is liefde, het patroon dat alles draagt is Jezus, de kracht gaat uit van de Geest en in dit alles wordt aan God eer gegeven. En dat komt aan het licht waar wij die weg durven gaan. Laten we daarvan zingen, met lied 882, misschien voor velen een nieuw lied:

*Allerhoogste God, heilig en glorierijk,
glorie wijd en zijd,
U komt hier in ons midden,
mens in mensentijd
en wij aanschouwen uw glorie.*

Erik van Halsema

Noten:

1 – 2 Petrus 3:15

2 – Handelingen 16, 14.40

3 – Aanbevolen: N.T. Wright, *Paul. A biography*. San Francisco 2018 (ook in het Nederlands beschikbaar)

4 – Vergelijk Alain Badiou, *Paulus, De fundering van het universalisme*